

Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi

Views of Secondary School Students on the Pandemic Period Distance Education Process

ÖZET

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla ortaokul öğrencilerinin görüşleri alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu Balıkesir ilinde Covid'19 pandemisi dolayısıyla eğitim-öğretime uzaktan eğitim yoluyla devam eden 22 kız, 20 erkek olmak üzere toplam 42 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma türlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada yer alan çalışma grubu rastgele örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan "Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşleri" konulu yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada toplanan veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde EBA ve Zoom yazılımlarını çoklukla kullandıkları, her öğrencinin evinde en azından bir teknolojik cihaz (bilgisayar, tablet ve telefon) olduğu ve derslerini buralardan takip ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde internet bağlantı sorunları ve donanım eksikliği sorunları yaşadığı, eğitim süreçlerine ilişkin kaygı içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Araştırmada öğrenciler uzaktan eğitim sürecinden memnun olmadıklarını ve pandemi sonrası dönemde uzaktan eğitimin devam etmemesi gerektiğine yönelik görüş belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Pandemi, Ortaokul Öğrencileri

ABSTRACT

This research was carried out by taking the opinions of middle school students in order to determine the opinions of secondary school students about the pandemic period distance education process. The working group of this research consists of 42 secondary school students, including 22 girls and 20 boys, who continued their education through distance education due to the Covid'19 pandemic. In the research, the method of interviewing qualitative research types was used. The study group in the study was created by random sampling method. The research data were collected using the semi-structured interview form on "The Views of Secondary School Students on the Pandemic Period Distance Education Process" prepared by the researcher. The data collected in the research were analyzed using the content analysis method. In the study, it was concluded that the students used EBA and Zoom software in the distance education process of the pandemic period, that each student had at least one technological device (computer, tablet and phone) in their home and that they followed their lessons from there. In addition, it has been observed that students have internet connection problems and lack of equipment during the distance education process and are concerned about their education processes. In the study, the students stated that they are not satisfied with the distance education process and that distance education should not continue in the post-pandemic period.

Keywords: Distance Education, Pandemic, Middle School Students

GİRİŞ

Dünya zaman zaman doğal ya da insan eliyle birçok felaket yaşamış, insanlar felaketten ders çıkarmış, bu felaketlere karşı önlemler geliştirerek varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Başka bir deyişle insanlar yaşadığı felaketlerden daha bilgili ve güçlü çıkmayı bilmiştir. Ancak bazı teknolojiler zaman içerisinde felaketlere davetiye çıkarmış. Örneğin, ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ve bunun getirisi olan küreselleşme sayesinde dünya vatandaşlığı kavramı gelişmiş ve dünyadaki tüm insan hareketliliği son dönemde yaşanan ve Covid'19 olarak adlandırılan virüsün tüm insanları tehdit eden bir pandemi olmasına yol açmıştır (WHO, 2020a).

Dünya sağlık örgütü tarafından coronavirüs hastalığı olarak adlandırılan Covid'19, ilk kez 2019 yılının aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmış ve kısa sürede tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır (Zhou et al., 2020).

Ortaya çıkan pandemi süreci ile tüm dünya ülkeleri Covid'19 virüsü ile mücadele etmeye ve bazı tedbirler almaya başlamışlardır. Tüm ülkeler bu tedbirlerden en önemlisi olan sosyal mesafe uygulamasına geçerek virüsün yayılma hızını engellemeye çalışmışlardır. Bu kapsamda da dünya genelinde 102 ülkede okullar kapatılmış ve 900 milyon öğrenci okuldan uzak kalmıştır (OECD, 2020a).

Çağrı Çevre¹

How to Cite This Article

Çevre, Ç. (2023). "Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:45; pp:1923-1932. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNALS.67107>

Arrival: 16 October 2022
Published: 31 January 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Müdür Yardımcısı., MEB, Balıkesir, Türkiye

Yüz yüze yapılan eğitime ara verilmesi ve eğitimin uzaktan eğitim yoluyla yapılması başlangıçta tüm eğitimcileri ve öğrencileri umutsuzluğa düşürmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden biri okulların eşitliği sağlayıcı ve öğrenme eksikliklerinin telafi edici olmasıdır.

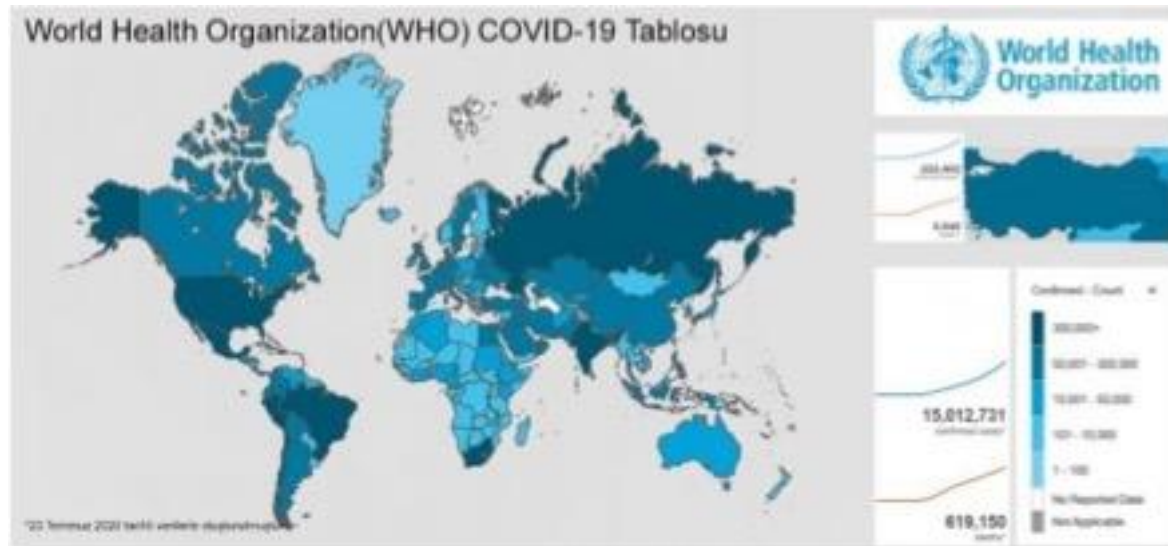
Covid'19 salgın döneminde eğitimde yaşanan olumsuz durumlar değerlendirildiğinde, önde gelen sorunların öğrenme kaybı, okulu bırakma oranlarının artması ve beslenme olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Saavedra, 2020). Süreç içerisindeki en büyük sorunlardan bir tanesi de dezavantajlı grupta bulunan öğrencilerin uzaktan eğitime erişememe durumudur. Bu sorunu biraz olsun azaltmak için ülkemizde gerek Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerekse yerel yönetimler tarafından öğrenciler için çeşitli çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

Pandemi döneminde yaşananlara eğitim açısından bakıldığından fırsat olarak değerlendirilecek konular da dikkat çekmektedir. Eğitim sistemini yeniden düzenlemek; pandeminin ilk zamanlarında çevrimiçi olan daha sonra da karma (çevrimiçi ve yüz yüze) olarak devam eden öğrenme yaklaşımlarının daha fazla kullanılması; öğretmen ve okulların toplumdaki önemlerinin fark edilmesi; kaliteli öğretim ve öğrenme materyallerinin daha yaygın kullanılması ve öğretmenler arası iş birliği ve anlayışın artması olarak sıralayabiliriz (Winthrop, 2020).

Yaşanan gelişmelere bağlı olarak ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden dersler uzaktan işlenmeye başlanmıştır. Ayrıca süreç içerisinde EBA TV ilkökul, ortaokul ve lise kanalları yayımlarına başlamış ve uzaktan eğitim sürecinde dezavantajlı grupların (internet, bilgisayar, tablet ve telefonu olmayan öğrenciler) eğitim-öğretime uzak kalmaları engellenmeye çalışılmıştır.

Covid'19

Covid'19, Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıktıktan sonra kısa sürede tüm dünyaya yayılan ve şiddetli pnömöniye sebep olan bir virüsdür (Huang et al., 2020; She et al., 2020). 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan Covid'19, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 itibarıyla 114 ülkede toplamda 118 bin insanda görülmesi ve 4 bin 291 insanın yaşamını yitirmesine neden olmasıyla pandemi olarak ilan edildi (WHO, 2020).

Görsel 1: Covid'19 Pandemisinin Küresel Etkisi

Kaynak: WHO, 2020b

Covid'19'un Avrupa'da ilk tanımlı vakaları 24 Ocak'ta Fransa'da, 27 Ocak'ta Almanya, 29 Ocak'ta Finlandiya'da ve 31 Ocak'ta İtalya'da bildirildi. Bu tarihlerden itibaren, Avrupa'da tespit edilen vakaların sayısı, özellikle İspanya, İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere ve Türkiye'de hızla arttı (Karadağ ve Yücel, 2020).

Tablo 1: Türkiye'nin Günlük Koronavirüs Tablosu

2021 Yılı	Günlük Vaka Sayısı	Günlük Hasta Sayısı	Günlük Test Sayısı	Günlük Vefat Sayısı	Günlük İyileşen Sayısı
30 Nisan	31.811	2.673	265.287	394	68.183
29 Nisan	37.674	2.715	278.108	339	43.253
28 Nisan	40.444	2.728	283.261	341	45.198
27 Nisan	43.301	2.703	282.192	346	45.592
26 Nisan	37.312	2.726	268.893	353	48.027
25 Nisan	38.553	2.801	260.280	347	51.236
24 Nisan	40.596	2.905	281.183	339	52.297
23 Nisan	49.438	3.089	302.091	343	60.176
22 Nisan	54.791	3.128	312.109	354	65.593
21 Nisan	61.967	2.932	318.839	362	52.213

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2021

Uzaktan Eğitim

Geçmiş 1800'lü yıllara kadar giden uzaktan eğitim, ilk olarak 1840'lı yıllarda mektupla öğretimle başlamıştır (Moore ve Kearsley, 2005). Geçmişten günümüze kadar olan süreçte yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak uzaktan eğitim kendini yenilemiş ve literatüre bakıldığında birçok farklı kavramı olduğu görülmüştür.

Uzaktan eğitim, bireysel öğrenmenin temel amaç, teknolojinin ise temel araç olduğu, bir eğitim kurumuna bağlı olarak gerçekleştirilen planlı müfredatın var olduğu, öğretmen ve öğrencinin fiziksel olarak ayrı ancak etkileşim olarak iki yönlü bir etkileşimin yaşandığı bir süreçtir (Desmond, 1996).

Uzaktan eğitim, farklı ortamlarda bulunan öğrenci ve öğretmenlerin, öğrenme- öğretme faaliyetlerini, iletişim teknolojileri ve posta hizmetleri ile gerçekleştirdikleri bir eğitim sistemi modelidir (İşman, 2008).

Türkiye'de uzaktan eğitimin kavramsal olarak ilk tartışılması ve uzaktan eğitim üzerine ilk önerilerin geliştirilmesi 1923-1955 yılları arasına denk gelmektedir (Bozkurt, 2017). Düşünce olarak uzaktan eğitim 1930'lu yıllarda ortaya çıksa bile Türkiye'de 1954 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafınca banka çalışanlarının mektupla eğitim-öğretimi için yapılan uygulama ilk somut örnektir (Tekinarslan ve Güner, 2018).

Uzaktan eğitim; daha yüksek kaliteli elektronik iletişim araçlarının (Stacey, 2002), farklı etkileşim yöntemleri ve öğrenme formlarının kullanılması (Quan-Haase, 2005), öğrencilere bireysel çalışma fırsatları sunması gibi özelliklerinden dolayı geleneksel öğrenmeden farklılaşmaktadır (Thoms ve Eryılmaz, 2014). Bu nedenle eğitimde öğrenenlere daha iyi öğrenme fırsatı sunmak (Hall ve Knox, 2009), eğitim kalitesini artırmak (Shih, Munoz ve Sanchez, 2006) ve maliyetleri düşürmek amacıyla kullanılmaktadır (İşman, 2008) Varol; uzaktan eğitimin yeni iletişim teknolojileriyle bütünleşmesinin etkileşim imkânı doğuracağını ifade etmektedir. Tek yönlü eğitim akışının uzaktan eğitim uygulamalarıyla sona ereceğini belirtmektedir (Varol, 2002).

Uzaktan eğitim Türkiye açısından da büyük önem arz etmektedir. Öğrenci sayısının fazla olması sınıflardaki verimi düşürdüğünden uzaktan eğitim bireysel gelişim açısından daha faydalı sonuçlar verebilmekte aynı zamanda aktarılan bilgiyi görsel-işitsel örneklerle pekiştirebilmektedir. İnternet tabanlı uzaktan eğitimin yeni medya araçlarından faydalanması, bilgisayar alt yapısını kullanması bilgiye ulaşmada kolaylık sağlamış, her yaşta her kesimin eğitim alma arzusunun olumlu bir şekilde etkilemiştir. Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olan uzaktan eğitim hizmetleri bireysel başarının artışı sağlanmış, bağımsız çalışmaların daha kaliteli bir şekilde hazırlanmasına temel teşkil etmiştir (Kınık, 2014).

Covid'19 Pandemisi ve Uzaktan Eğitim

Covid-19 pandemisi, en başta sağlık hizmetleri ve sonrasında ekonominin parçalarını oluşturan bütün sektörleri derinden etkilemiştir. Eğitim de bahsi geçen ani etkiden payını almıştır. Bu bağlamda dünya, bir eğitim krizine girmiş ve eğitime yönelik sorunlar sağlık hizmetleri dışında en hızlı şekilde çözüm getirilmesi gereken konular haline gelmiştir. Yaşanan küresel krizin etkisini tüm paydaşlar için en hızlı şekilde, öğrenciler açısından ise en etkin biçimde atlatabilmek için ülkeler farklı uygulamalara geçmiştir. İnsanların sosyal mesafeyi korumaları ve dolayısıyla kendi sağlıklarını hızlı bulaşma riski olan virüse karşı güvence altına alabilmeleri adına öğrencilerin geleneksel şekilde bir arada öğrenim görmeleri yerine teknoloji destekli uzaktan eğitim ile ders almaları, ilk, orta ve yükseköğretimin tamamında aynı anda hayata geçirilmiştir. Bu geçiş istek veya tercih değil bir zorunluluk olarak addedilebilir (Telli ve Aydın, 2021).

Ülkemizde 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın görülmesinin hemen ardından Millî Eğitim Bakanlığı, Koronavirüse karşı alınan tedbirlere ilişkin açıklama yapmıştır (MEB, 2020). Açıklamada Millî Eğitim Bakanlığı olarak uzaktan eğitim sürecine yönelik hazırlıkların yapılmaya başlandığını ve en kısa sürede uzaktan eğitime geçiş yapılacağından bahsedilmiştir. Uzaktan eğitimin ne kadar süreceği konusunda, sürecin seyrine göre hareket edileceği belirtilmiştir.

Bu süreçte, önemli bulaşma zincirlerini kırarak toplumda bulaşıcı hastalıkların yayılmasını azaltmak amacıyla eğitim kurumlarının kapatılması üzerine yapılan öneriler dikkate alınmıştır (Wheeler, Erhart, ve Jehn, 2010; Kawano ve Kekehashi, 2015; De Luca, 2018). Bu kapsamda, Covid'19 pandemisinin yayılmasını azaltmak amacıyla pek çok ülkede okullar, üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarının geçici süre ile kapatılmasına karar verilmiştir. Ülkemizde görülen ilk Covid'19 olgusunun 11 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanması ile okullar ve eğitim kurumları 16 Mart itibarıyla geçici süre ile kapatılmıştır (YÖK, 2020a). Okulların kapatılmasının ardından uzaktan eğitime geçilerek eğitim-öğretim faaliyetleri online olarak devam etmeye başlamıştır.

Yaşanan bu süreçte Millî Eğitim Bakanlığı haftalık ders programlarında değişiklikler yaparak, Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ile internet üzerinden ve TRT ile televizyondan telafi eğitimi başlatacağını duyurmuştur (MEB, 2020). Türkiye'de 20 milyonu aşkın öğrenci ve bir milyondan fazla öğretmen uzaktan eğitime geçiş yapmıştır. Yaşana sürece bağlı olarak yeterince bilgi sahibi olmadığımız ve alışkanlıklarımıza uzak olan uzaktan eğitim yoluyla eğitimin devam etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır?

- Ortaokul öğrencileri pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde hangi uzaktan eğitim yazılımlarını kullanarak canlı derslere katılım sağlamaktadır?
- Ortaokul öğrencileri pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde hangi elektronik cihazlar kullanmaktadır?
- Ortaokul öğrencilerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklar nelerdir?
- Ortaokul öğrencilerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim süreci hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Covid'19 pandemisi sonrasında uzaktan eğitim süreci devam etmeli midir?

Araştırmanın amacı tüm Dünya'yı etkisi altına alan Covid'19 pandemisi döneminde eğitim-öğretim faaliyetlerinin yüz yüze devam edememesinden kaynaklı olarak okuldan uzak kalan ve eğitim hayatlarına uzaktan eğitimle devam eden öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşlerinin belirlenmesidir.

Ülkemizde ilk Covid'19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde açıklanmış ve 15 Mart 2020 tarihinde ilk ölüm gerçekleşmiştir. Covid'19 virüsünün çok hızlı yayılmasına bağlı olarak 16 Mart 2020 tarihinde okullar ilk kez virüs dolayısıyla tatil edilmeye başlanmıştır. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerinden uzak kalmamaları için uzaktan eğitime geçilmiş eğitim-öğretim faaliyetlerine online olarak devam edilmeye başlanmıştır. Bu aşamada uzaktan eğitim sürecine ilişkin öğrenci görüşleri de büyük önem kazanmıştır.

Pandemi dönemi uzaktan eğitime yönelik görüşlerin araştırıldığı çalışma sayısı fazla olmasına rağmen, ortaokul öğrencileri ile ilgili çalışmaların çok sınırlı sayıda olması bu araştırmanın yapılmasında belirleyici etken olmuştur.

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin kendilerine online olarak gönderilen görüşme sorularına baskı altında kalmadan içtenlikle cevap verdikleri varsayılmaktadır.

Araştırma, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Balıkesir ilinde uzaktan eğitim-öğretime devam eden 42 ortaokul öğrencisinin görüşleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma, ortaokul öğrencilerine uygulanan veri toplama aracı ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma, bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanarak daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999).

Evren ve Örneklem

Evren, araştırılmakta olan konuyu oluşturan elemanların tümünü kapsayan yapıdır (Arık, 1992). Karasar'a göre evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Bu bütün ortak özellikleri olan, canlı ve cansız her türlü elemanı içerebilir. Çoklu elemanlardan oluşan bütünlük için kullanılan evren terimi, tekli elemanlar için "örnek olay", küçük çokluklar için de "araştırma grubu" deyimini kullanılır (Karasar, 1998).

Bu çalışmanın evrenini Balıkesir ilinde Covid-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde eğitim-öğretim faaliyetlerine uzaktan eğitim yoluyla devam eden ortaokul (5., 6., 7. ve 8. sınıf) öğrencileri oluşurmaktadır.

Örneklem, evreni temsil etmek üzere çeşitli tekniklerle evren elemanlarından seçilen ve üzerinde inceleme yapılan gruptur (Maxwell, 1996).

Çalışmanın örneklemini Balıkesir ilinde pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecine devam eden 42 öğrenci oluşurmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel araştırma türlerinden görüşme yöntemi kullanılacaktır. Nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve şimşek, 2013). Görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkân veren, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasına imkân veren bir veri toplama tekniğidir. Karşıdaki kişinin duygu, bilgi, tecrübe ve gözlemlerine görüşme yoluyla ulaşılır (Tekin, 2006). Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların hazırlanması sürecinde ilgili literatür taranmış ve pandemi döneminde karşılaşılan olumlu veya olumsuz durumları inceleyen çalışmalar incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formunda katılımcılara 3'ü demografik özelliklere ilişkin sorular olmak üzere toplamda 8 soru sorulmuştur. Sorular katılımcılara online olarak Google Form üzerinden gönderilmiş ve cevaplamaları istenmiştir. Verilerin toplanması sürecinde katılımcılara araştırmacının amacı anlatılmış ve katılımcılar istedikleri takdirde araştırmadan ayrılacakları konusunda bilgilendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi sürecinde, ilk olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ile online olarak toplanan verilerin, yazım kuralları açısından incelemeleri yapılmış ve yazım hataları düzeltilmiştir. Sonrasında yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi; katılımcıların verdiği yanıtların benzerlerini, belirli kategorilerde bir araya getirerek okuyan kişinin anlayabileceği bir şekilde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). İçerik analizi; sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunmadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırmada veriler öncelikle içerik analizi yöntemi kullanılarak kategorilere ayrılmıştır. Daha sonra ortaya çıkan kategoriler, öğrencilerden toplanan cevapların sayısını gösteren frekans (f) değerleri ile tablolaştırılarak ve öğrencilerin verdiği cevaplardan doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

BULGULAR ve YORUM

Araştırmaya katılan katılımcılara ait cinsiyet, yaş ve sınıf bilgileri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Sınıf
K1	Kız	13	7
K2	Erkek	14	8
K3	Kız	12	6
K4	Kız	12	6
K5	Erkek	12	6
K6	Kız	13	5
K7	Kız	13	7
K8	Kız	11	5
K9	Kız	12	6
K10	Erkek	12	5
K11	Kız	11	6
K12	Kız	12	7
K13	Kız	13	8
K14	Kız	11	5
K15	Erkek	11	5
K16	Erkek	13	7
K17	Erkek	12	5
K18	Erkek	14	8
K19	Kız	11	5
K20	Kız	12	7
K21	Erkek	11	5
K22	Kız	13	8
K23	Erkek	14	7
K24	Kız	12	5
K25	Erkek	12	5
K26	Erkek	12	5
K27	Erkek	11	5
K28	Kız	12	5
K29	Kız	11	5
K30	Kız	11	5
K31	Kız	11	5
K32	Erkek	11	5
K33	Kız	12	5
K34	Erkek	12	5
K35	Erkek	11	5
K36	Erkek	12	5
K37	Erkek	11	5
K38	Kız	12	5
K39	Erkek	11	5
K40	Kız	13	7
K41	Erkek	12	6
K42	Erkek	13	7

Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılan 42 öğrencinin 22'sini (%52,4) kız öğrenciler, 20'sini (%47,6) erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin 14'ü (%33,5) 11 yaşında, 17'si (%40,5) 12 yaşında, 8'i

(%19) 13 yaşında ve 3'ü (%7) 14 yaşında olup öğrencilerin 24'ü (%57) 5. sınıf, 6'sı (%14,5) 6. sınıf, 8'i (%19) 7. sınıf, 4'ü (%9,5) 8. sınıfta eğitim-öğretime devam etmektedirler.

Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullandıkları Uzaktan Eğitim Yazılımlarına ve Bu Yazılımları Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin, pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde kullandıkları uzaktan eğitim yazılımlarına ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullandıkları Uzaktan Eğitim Yazılımlarına İlişkin Bulgular

Kategori	Frekans (f)
Zoom	41
Eğitim Bilişim Ağı (EBA)	18
Microsoft Teams	2

Tablo 3'e göre, öğrencilerin tamamına yakınının pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde "Zoom" uygulamasını kullandıkları ve bunu "EBA" uygulamasının takip ettiği görülmektedir. EBA'nın ardından ise çok az sayıda öğrencinin kullandığı "Microsoft Teams" uygulaması gelmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin, pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde kullandıkları uzaktan eğitim yazılımlarını tercih etme nedenlerine ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullandıkları Uzaktan Eğitim Yazılımlarını Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Bulgular

Kategori	Frekans (f)
Tercih Etme Sebebi Bilinmiyor	18
Giriş ve Kullanım Kolaylığı	15
Öğretmenlerin Tercih	9

Tablo 4'e göre, öğrencilerin büyük bir kısmının uzaktan eğitim sürecinde kullandıkları uzaktan eğitim yazılımlarını neden seçtiklerini bilmedikleri görülmüştür. Uzaktan eğitim yazılımları seçme sebebini bilen öğrencilerin cevapları incelendiğinde ise Zoom programını kullanan öğrencilerin EBA sistemine girişin zor olduğu, sistemin sürekli aksaklıklar çıkarmasından bu programı seçtikleri görülmüştür. Bir diğer görüşe sahip öğrencilerin ise Zoom veya EBA programını tercih etme sebepleri olarak öğretmenlerin tercihine bağlı olarak seçtikleri görülmektedir. Bu düşüncelere sahip öğrencilerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

"Zoom çünkü kolay ve rahat derslere giriyorum." (K19)

"Zoom çünkü daha hızlı." (K22)

"Zoom çünkü EBA'ya giriş yapılamıyor, Zoom'da problem olmuyor." (K36)

"Zoom ve EBA çünkü sadece oradan canlı ders işleniyor." (K30)

"Zoom uygulamasından giriyorum çünkü öğretmenlerimiz oraya yönlendiriyor." (K33)

"Zoom ve EBA çünkü öğretmenlerimiz hangisinden ders yaparsa onu seçiyorum." (K42)

Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullandıkları Elektronik Cihazlara İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin, pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde kullandıkları elektronik cihazlara ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Kullandıkları Elektronik Cihazlara İlişkin Bulgular

Kategori	Frekans (f)
Bilgisayar	12
Telefon	11
Bilgisayar ve Telefon	10
Tablet	3
Bilgisayar, Tablet ve Telefon	3
Bilgisayar ve Tablet	1
Tablet ve Telefon	1
Telefon ve Televizyon	1

Tablo 5'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin 12'si (%28,6) bilgisayar, 11'i (%26,2) telefon, 10'u (%23,8) bilgisayar ve telefon, 3'ü (%7,1) tablet, 3'ü (%7,1) bilgisayar, telefon ve tablet, 1'i (%2,4) bilgisayar ve tablet, 1'i (%2,4) tablet ve telefon ve 1'i (%2,4) telefon ve televizyon kullanarak pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecine dahil olmaktadır.

Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Yaşadıkları Zorluklara İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin, pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklara ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinde Yaşadıkları Zorluklara İlişkin Bulgular

Kategori	Frekans (f)
İnternet Bağlantı Sorunu	28
Donanım Eksikliği Sorunu	5
Eğitim Eksikliği Sorunu	5
Psikolojik Sorunlar	5
Sorun Yaşanmadı	3

Tablo 6'ya göre, öğrencilerin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlar; internet bağlantısı sorunları, donanım eksikliği sorunu, eğitim eksikliği sorunu ve psikolojik sorunlardır. Ayrıca pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde sorun yaşamadığını belirten öğrencilerde bulunmaktadır. Sorun yaşayan bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

"Telefondan giriş yapmak zorundayım ve telefonumun ekranı çok küçük. Ayrıca LGS sınavına hazırlanıyorum ve süreç zorlu geçiyor." (K3)

"İnternet bazen çekmiyor ve kardeşimle derslerimiz çakıştığı için cihaz sıkıntısı yaşıyoruz." (K5)

"İnternet sıkıntısı, öğretmenlerimin sesinin gelmemesi ve benim sesimin gitmemesi. EBA için internet hediyesi veriliyor ama biz dersleri Zoom ile yaptığımız için hediye interneti kullanamıyoruz. Fazladan internet parası ödemek zorunda kalıyoruz." (K28)

"Okulumu gidemiyorum, daha çok yazı yazıyoruz ve çok zorlanıyoruz. Kurslara gidemiyorum." (K35)

"Arkadaşlarımı ve okulumu özledim." (K23)

"Bazen öğretmenlerimizin anlattığı konuları anlayamıyorum. Dersleri anlama konusunda çok zorlanıyorum." (K25)

Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin, pandemi dönemi uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Süreci Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Kategori	Frekans (f)
Memnun	6
Kararsız	6
Memnun Değil	30

Tablo 7'ye göre, araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin 30'unun pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinden memnun olmadıkları görülmüştür. Bu görüşe sahip öğrencilere ait bazı görüşler şu şekildedir:

"Uzaktan eğitim yüz yüze eğitim gibi değil. Yüz yüze eğitimde dersleri çok daha iyi anlıyorduk ve daha çok eğleniyorduk." (K3)

"İnsan kendini okulda gibi hissetmiyor. Okulda eğitim sürecinin daha iyi olacağını düşünüyorum." (K32)

"Hiçbir şey yüz yüze eğitimin yerini tutmuyor ve uzaktan eğitim fazla iyi değil. Çünkü bazen uygulamalar öğretmenlerimizi ve bizi sistemden atıyor. İnternet sorununun çözülmesi gerekmektedir." (K25)

Tablo 7'ye göre, araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin 6'sının pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinden memnun olduğu, 6'sının da pandemi dönemi uzaktan eğitim süreci konusunda kararsız olduğu görülmektedir. Bu görüşlere sahip öğrencilere ait bazı görüşler şu şekildedir:

"Yüz yüze eğitime göre daha kolay fakat çok ödev olmasından dolayı çok verimli değil." (K5)

"İlk zamanlar bizde, öğretmenlerimizde zorlandı ama sonrasında hepimiz alıştı." (K6)

"Bazen çok güzel bazen de çok kötü olabiliyor." (K23)

"Dersler teknolojik aletlerden işlenmesine rağmen dersleri anlayabiliyoruz." (K17)

"Biz düzenimiz oluştu. Hiçbir sıkıntı yok." (K24)

Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Sonrasında Uzaktan Eğitim Sürecinin Devamı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin, pandemi dönemi sonrasında uzaktan eğitim sürecinin devamı hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Ortaokul Öğrencilerinin Pandemi Dönemi Sonrasında Uzaktan Eğitim Sürecinin Devamı Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Kategori	Frekans (f)
Devam Etmemeli	29
Devam Etmeli	6
Bir Süre Devam Etmeli	4
Bazı Dersler/Ödevler Devam Etmeli	3

Tablo 8'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin 29'u (%69) pandemi dönemi sonrası uzaktan eğitim sürecinin devam etmemesi gerektiğini, 6'sı (%14,3) devam etmesi gerektiğini, 4'ü (%9,5) sürecin bir süre daha uzaktan eğitim şeklinde devam etmesi gerektiğini ve 3'ü (%7,2) bazı derslerin veya bazı ödevlerin uzaktan eğitim yoluyla devam etmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Tartışma

Uzaktan eğitim, eğitimin-öğretim sürecinin hemen hemen her aşamasında, farklı amaçlarla kullanılan bir süreçtir. Son dönemde Covid-19 salgınından sonra hayatımızda çok fazlasıyla yer almakla birlikte ülkemizde pandemi sonrasında eğitim-öğretim sürecinin her aşamasında uygulanmaktadır. Covid-19 salgının bir sonucu olarak yaygınlaşan uzaktan eğitime sürecine ilişkin literatürde çok fazla çalışma olduğu görülmektedir.

Alanyazın taramasında internet bağlantı sorunu ve donanımsal eksikliklerin ön plana çıkartıldığı birçok çalışma olduğu görülmektedir (Asmara, 2020; Dias vd., 2020; Mohan vd., 2020). Yılmaz vd. (2020) araştırmasında öğrencilerin üçte birinden azının canlı derslere girişte ve ders esnasında internet bağlantısı problemi yaşamadıklarını açıklamıştır. Ortaya çıkan bu problemler öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine olan güvenlerini zedelemekte, derslere olan ilgilerini ve dikkatlerini azaltmaktadır. Ayrıca donanım eksikliğinin yaşanması ders takibinin yapılamamasına ve öğrencilerin derslerde işlenen konulara uzak kalmamasına sebebiyet vermektedir. Bu durumlar da öğrencilerde eğitim eksikliği ve başaramama duygusunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca alanyazında pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşler incelendiğinde ise yapılan çalışmalarla doğru orantılı olarak sürecin verimsiz olduğunu ve devam etmemesi gerektiğini ortaya çıkartan çalışmalar bulunmaktadır. Yıldız ve Kılıç (2020)'nin örgün öğretimin farklı düzeylerdeki öğrencilere ilişkin çalışmasında uzaktan eğitim sürecinin başarısız veya kısmen başarılı sonucunu aldığı görülmektedir. Bütün çalışmalarda belirtildiği gibi uzaktan eğitim sürecinin devam etmesi öğrencileri olumsuz yönde etkileyerek öğrencilerde öğrenme eksiklikleri ve fırsat eşitsizleri yaratacaktır.

Sonuç

Tüm dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisi günlük hayatta her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim faaliyetlerini de etkilemiştir. Bu nedenle birçok önlem alınmış ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin eksiksiz devam edebilmesi için birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar ve alınan önlemler neticesinde oluşturulan planlar uygulanmıştır.

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin pandemi dönemi uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşleri incelenmeye çalışılmış ve öğrencilerin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde kullandıkları eğitim yazılımları, kullandıkları elektronik cihazlar, uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklar, süreç hakkındaki düşünceleri ve pandemi sonrası uzaktan eğitimin devamına ilişkin düşünceleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucu olarak; öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan eğitim sürecinde derslere Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemi ve Zoom programı üzerinden katıldığı görülmektedir. Öğrencilerin Zoom programını EBA sistemine göre daha çok tercih ettikleri, bundaki en büyük sebeplerinde EBA sisteminin verimli çalışmaması ve kullanım kolaylığı açısından Zoom programının daha cazip gelmesi olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin hepsinin uzaktan eğitim sürecine katılabilecekleri en az bir elektronik cihazı olduğu bazı öğrencilerin iki, bazı öğrencilerin ise üç farklı cihaz ile derslere katılabildiği görülmüştür. Öğrencilerin pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde internet bağlantı sorunları yaşadığı, bazı ailelerde birden fazla kişinin uzaktan eğitim sürecine dahil olmasından kaynaklı olarak elektronik cihaz eksikliği problemi yaşadığı anlaşılmış ve öğrencilerin uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime oranla eğitimsel açıdan yetersiz olduğunu düşündükleri de görülmüştür. Araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer sonuç ise araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan eğitim sürecinden memnun olmadıkları ve pandemi sonrasında uzaktan eğitimin devam etmemesi gerektiğidir.

Öneriler

Covid-19 pandemi sürecinin devam etmesi durumunda;

- Öğrencilerin internet bağlantı problemleri giderilmeli,
- Öğrencilerin uzaktan eğitimlere katılabilmeleri için GSM şirketleri ile anlaşmalar yapılarak kullanılan yazılımlara uygun hediye internet sunulmalı,
- Cihaz eksikliği yaşayan öğrencilere cihaz temini sağlanmalı,

- d. Öğrencilerin eğitsel kaygılarına yönelik tamamlayıcı dersler müfredata eklenmeli,
- e. Öğrencilerin psikolojik sorunlar yaşamasının önüne geçmek için, okul rehber öğretmenleri tarafından rehberlik hizmeti sağlanmalıdır.

Covid-19 pandemi sürecinin ortadan kalkması durumunda;

- a. Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde eksik kaldığı derslerin tespit edilerek öğrenme eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.
- b. Pandemi sonrası yaşama uyum için rehberlik hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arık, İ. A. (1992). Psikolojide bilimsel yöntem. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. Yay. No:3708.

Asmara, R. (2020). Teaching english in a virtual classroom using whatsapp during COVID-19 pandemic. *Language and Education Journal*, 5(1), 16-27.

Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırma Dergisi*, 3(2), 85-124.

De Luca, G., Van kerckhove, K., Coletti, P., Poletto, C., Bossuyt, N., et al. (2018). The impact of regular school closure on seasonal influenza epidemics: a data-driven spatial transmission model for Belgium. *BMC infectious diseases*, 18(1), 29.

Desmond, K. (1996). *Foundation of Distance Education*. London and New York: Routledge.

Dias, M. D. O., Lopes, R. D. O. A., & Teles, A. C. (2020). Will virtual replace classroom teaching? Lessons from virtual classes via ZOOM in the times of COVID-19. *Journal of Advances in Education and Philosophy*, 4(5), 208-213.

Hall, D. ve Knox, J. (2009). Issues in the education of TESOL teachers by distance education. *Distance Education*, 30(1), 63-85. <https://dx.doi.org/10.1080/01587910902845964/>

Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... Cao, B. (2020) Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The Lancet*, 395(10223), 497-506. [http://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30183-5](http://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30183-5)

İşman, A. (2008). *Uzaktan eğitim*. Pegem Akademi.

Karadağ, E. ve Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans öğrencileri kapsamında bir değerlendirme çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*. <https://doi.org/10.2399/yod.20.730688>

Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi*. 8. Basım. Ankara: Nobel Yayım Dağ. Ltd. Şt.

Kawano, S. ve Kakehashi, M. (2015). Substantial impact of school closure on the transmission dynamics during the pandemic flu H1N1-2009 in Oita, Japan. *PloS one*, 10(12).

Kınık, A. M. (2012). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye’deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*. 73-94

Maxwell, J. (1996). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. Thousand Oaks, CA: Sage

MEB, (12 Mart 2020). Bakan Selçuk, koronavirüs’e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı. <http://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr>

Mohan, G., McCoy, S., Carroll, E., Mihut, G., Lyons, S., & Domhnaill, C. M. (2020). Learning for all? Second-level education in Ireland during COVID-19. *ESRI Survey and Statistical Report Series Number 92*.

Moore, M. G. ve Kearsley, G. (2005). *Distance education: A systems view of online learning*. Cengage Learning.

OECD. (2020a). Education disrupted-education rebuilt: Some insights from PISA on the availability and use of digital tools for learning-OECD Education and Skills Today. <http://oecdedutoday.com/coronavirüs-education-digital-tools-for-learning/>

Quan-Haase, a. (2005). Trends in online learning communities. *SIGGROUP Bulletin*, 25(1), 2-6.

Saavedra, J. (2020). Educational challenges and opportunities of the Coronavirus (COVID-19) pandemic. <https://blogs.worldbank.org/education/educational-challenges-and-opportunities-covid-19-pandemic/>

Sağlık Bakanlığı. (2021). <http://covid19.saglik.gov.tr/>

Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.

- She, J., Jiang, J., Ye, L., Hu, L., Bai, C., & Song, Y. (2020). 2019 novel coronavirus of pneumonia in Wuhan, China: Emerging attack and management strategies. *Clinical and Translational Medicine*, 9(1). <http://doi.org/10.1186/s40169-020-00271-z>
- Shih, P. C., Munoz, D. & Sanchez, F. (2006). The effect of previous experience with information and communication Technologies on performance in a Web-based learning program. *Computers in Human Behavior*, 22(6), 962-970. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2004.03.016>
- Stacey, E. (2002). Social presence online: networking learners at a distance. *Education and Information Technologies*, 7(1), 287-294.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Telli, S. ve Aydın, S. (2021). Covid-19 Sonrası Dönemde İşletme Bölümlerinin Dijital Çağ'a Yönelik Hazır Bulunuşluğu: Türkiye Örneği. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(1), 123-138.
- Tekin, H., & Tekin, H. (2012). Nitel Araştırma Yöntemini Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul university Journal of Sociology*, 3(13), 101-116. <http://dergipark.org.tr/pub/iusosyoloji/issue/521/4777>
- Tekinaslan, E. ve Güner M. D. (Ed.). (2018). Uzaktan eğitim, Ankara: Pegem Akademi.
- Thoms, B. ve Eryılmaz, E. (2014). How media choice affects learner interactions in distance learning classes. *Computers and Education*, 75, 112-126.
- Varol, N. (2002). Uzaktan eğitimde e-pedagoji. *Türkiye Bilişim Derneği 19. Bilişim Kurultayı*. <http://www.nurhayatvarol.com/dosyalar/makaleler-pdf/4UKS/8.pdf>
- Wheeler, C. C., Erhart, L.M., & Jehn, M. L. (2010). Effect of school closure on the incidence of influenza among school-age children in Arizona. *Public health reports*, 125(6), 851-859.
- WHO. (2020a). Covid-19 Coronavirus Disease 2019 Situation Report-72. World Health Organization (Vol.2019). <http://pers.droneemprit.id/covid19/>
- WHO. (2020a). Coronavirus disease (COVID-19) Pandemic. World health Organization. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- WHO. (2020b). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard. World health Organization. <http://covid19.who.int/>
- Winthrop, R. (2020). Top 10 risks and opportunities for education in the face of COVID-19. <https://brookings.edu/blog/education-plus-development/2020/04/10/top-10-risks-and-opportunities-for-education-in-the-face-of-covid-19/>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (5. Baskı). Seçkin Yayınları.
- Yıldız, V. A. ve Kılıç, D. (2020). Pandemi dönemi eğitim süreci ve öğrencilere ilişkin öğretmen ve veli görüşleri [Öz]. *International Conference on Interdisciplinary Educational Reflections (ICIER 2020)*'de sunulan bildiri, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Yılmaz, M. (2020). Uzaktan eğitimin iyileştirilmesi: Salgın kaynaklı eğitim krizini aşmak için öneriler (Politika Notu: 2020/12). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.
- Yükseköğretim Kurulu (YOK) (2020a). Basın açıklaması, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/>, Erişim tarihi: 26.03.2021.